

אורן

עץ ירוק, בעל עלים דמויי מחט. נפוץ ברחבי העולם. בארץ גדלים ארבעה מינים: אורן ברוטיה, אורן הצנובר/הגלעין, אורן קנרי ואורן ירושלים. אורן ירושלים הוא היחיד הגדל בר ועשוי להתרבות גם באופן ספונטני. בעבר, גדל האורן בר בחורש הטבעי בארץ ישראל, אך כיום ניתן למצוא אוכלוסיות בר רק במספר מצומצם של מקומות, ביניהם: בכרמל, בהרי יהודה, בהר מירון ובאזור ראש הנקרה. העץ נפוץ ביערות קק"ל בכמה מינים, כאשר אורן ירושלים נמצא בעיקר באזור ההר. האורן הוא חשוף זרע ופירותיו הם האצטרובלים. האורן גדל היטב על סלע הקירטון ומתחדש לאחר שרפה, באמצעות הפצת זרעים. במסגרת ייעור הארץ, שהחל לפני הקמת המדינה, היו האורנים העצים הראשונים שניטעו. הבחירה באורן נבעה מהעובדה, שצמיחתו מהירה ומתאמת לרוב סוגי הקרקעות. בנוסף לכך, עץ זה היה מוכר לעולים, שהגיעו מארצות אירופה. עלי האורן המחטניים, הנושרים מהעץ, נערמים על הקרקע ויוצרים מצע נביטה נוח לפטריות. בין פטריות המאכל הנפוצות הגדלות מתחת לאורנים צומחת גם האורנייה, שחיה בסימביוזה עם שורשי האורן. במקרא מקובל לזהותו כ"עץ שמן" (נחמיה ב' - ח', 15).

איקליפטוס

עץ ירוק-עד ממשפחת ההדסיים. לעץ מינים שונים, שניטעו בהצלחה במקומות רבים בעולם ובהם בישראל. מקור השם ביוונית. עלי האיקליפטוס מכילים שמן אתרי, המשמש כתרופה נגד שיעול, אם הוא ניטל במנות קטנות, אך רעיל בכמויות גדולות. האיקליפטוסים הראשונים הגיעו לארץ ישראל בשנות ה-80 של המאה ה-19. בארץ היה לאיקליפטוס תפקיד חשוב בסיוע לייבוש הביצות, שגרמו למלריה. העץ מצליח לשרוד באדמות ובמזג אוויר שעצים אחרים אינם גדלים בהם, עובדה המאפשרת לטעת אותו באזורים רבים ומגוונים.

אלון

בארץ קיימים שלושה סוגים של עצי אלון: אלון מצוי, אלון התבור ואלון התולע. האלון המצוי הוא עץ החורש הנפוץ ביותר במדינת ישראל. אפשר למצוא אותו בעיקר באזור הגליל העליון, בכרמל, בהרי יהודה וירושלים. אחת הסברות היא שמקור השם "אלון" במילה "אל", וזאת משום שבעבר הוא נחשב לעץ קדוש לעובדי אלילים, אשר הקריבו תחתיו את קורבנותיהם. בערבית נקרא העץ "בלוט" ומכאן שם פירותיו בעברית. הפרי מורכב מבלוט ומספלול. האלון המצוי גדל בעיקר כשיח, כתוצאה מאקלים יובשני ומרעה יתר. גובהו נע בדרך כלל בין מטר אחד לשישה מטרים, אך לעתים הוא מגיע אף לכ-10 מטרים. אלון התבור הוא עץ חד-ביתי, המשיר את עליו בחורף, מגיע לגובה של ארבעה עד תשעה מטרים וגדל במקומות יובשניים בחבל הים-תיכוני. היום, אלון התבור הוא עץ מוגן בגלל השמדת היערות המאסיבית בתקופה העות'מאנית, כאשר העץ שימש להסקת דודי קיטור, בעת מלחמת העולם הראשונה. אלון התולע גדל במקומות קרים וגשומים, בעיקר במדרונות מעל לרום של 700 מטרים.

אלה

האלה נפוצה בחורש הים-תיכוני בארץ ישראל. היא גדלה לצידו של אלון מצוי באזורי טרשים ואף חודרת לאזור ספר המדבר. בארץ גדלים בר שלושה מינים של אלות: אלה אטלנטית, אלה ארץ ישראלית ואלת המסטיק. בדומה לעצי חורש אחרים, סבלה האלה מפגיעת האדם והצאן. כתוצאה מכך, היום אנו מוצאים את האלה לרוב בצורת עץ קטן, בעל גזעים אחדים. במקרה כזה, גובהו יהיה בין כשלושה לעשרה מטרים. לעתים קרובות, בעקבות עקיצת כנימה מסוג מסוים, נוצרים על עלי העץ עפצים המהווים סימן זיהוי למין העץ לפי צורתם. קרן קימת לישראל נוטעת כיום עצי אלה כחלק ממדיניות הייעור המעורב בארץ והחזרת נוף החורש לתפארתו. האלה פורחת בחודשים מארס ואפריל. בעונת הקיץ מתפתחים על העץ פירות המופצים בעילות על ידי ציפורים. האלות האטלנטיות ידועות ביכולתן להגיע לגיל מופלג. עצי האלה מתחדשים לאחר כריתה או שרפה.

אשל

עץ ממשפחת האשלים, המונה כ-50 עד כ-60 מינים שונים. לאשל יש מינים נשירים וירוקי-עד, חלקם עצים ואחרים שיחים. העצים של כמה ממיני האשל מגיעים לגובה רב, והם מאריכים ימים (עד 150 שנה ואף למעלה מכך). המין הגבוה ביותר הוא אשל הפרקים, המיתמר לגובה של עד כ-15 מטרים. רוב מיני האשל הם ממוצא סהרו-אפריקאי, וקשורים לאזורים חוליים, לאפיקי נחלים או לשטחי מלחה. יש ביניהם מינים המסוגלים לעמוד בתנאי מליחות קיצוניים ביותר. האשל הוא אחד ממיני העצים הבודדים המסוגלים להתפתח יפה בתנאי היובש של הנגב. הוא נמנה עם הצמחים מפרישי המלח, המיועד לקלוט את הלחות שבאוויר במשך הלילה. בנוסף לכך, המלח מופרש מהעלים, נמס בטל, מטפטף לאדמה ומעלה בצורה משמעותית את רמת המליחות בשכבותיה העליונות. הדבר משמיד את הצמחים סביב העץ. שורשי הצמח מתפשטים למרחק רב. שורשיו אף מעמיקים מאוד כדי לחפש שכבות לחות ומי תהום. צבעו הכללי של העץ ירוק-אפרפר, בשל המלח המופרש מעליו. בעת הפריחה הוא מתכסה בפרחים סגולים.

ברוש

עץ ירוק-עד, בעל עלים דקים ומאורכים דמויי מחטים, עשוי להגיע לגיל מופלג של מאות שנים. הברוש המצוי הוא הידוע ביותר בארץ ישראל והיחיד הגדל בה בר. עצי ברוש נפוצים כמעט בכל ארצות אגן הים התיכון. יתרונו של הברוש על עצי מחט אחרים הוא בהתחדשותו לאחר כריתה ויכולתו להתרבות מן הזרעים. הברוש פורח באביב. קק"ל מרבה לטעת ברושים באזורים שונים בארץ, בפרט באזור ההר. העץ נקלט היטב בכל סוגי הקרקע. לברוש אצטרובלים עגולים, המבשילים בין שנה וחצי לשנתיים לאחר ההפריה. צבעם הירוק הופך עם ההבשלה לחום. הברוש מוזכר במקרא. נהוג לטעת עצי ברוש בבתי קברות, כיוון שהעץ מזכיר בצורתו נר.

חרוב מצוי

אחד מעצי הבר הנפוצים בארץ ישראל. עץ ירוק-עד, ממשפחת הקסאלפניניים, המתנשא לגובה של כ-10 עד לכ-15 מטרים. פריחתו נמשכת מאוגוסט ועד נובמבר. פירותיו - תרמילים מאורכים וטובים למאכל. מלבד ערכו התזונתי, הוא חשוב מאוד להזנת הבקר והצאן. את החרוב אפשר למצוא ברכסי הכורכר שבאזור החוף - מראש הנקרה ועד נתניה, למרגלות ההרים במזרחו של הגליל ובמערבו, בכרמל, ברמות מנשה ובהרי יהודה. שמו של העץ ניתן לו בגלל הדמיון של פירותיו לחרב. יש הטוענים, ששמו נובע מהעובדה שפירותיו יבשים וחרבים. הזרעים נקראים גרות. משקל גרה הוא בדרך כלל 0.2 גרם, ושמה ביוונית קראט - מכאן מקור השם ליחידת המשקל של זהב ואבני חן. ברפואה העממית החרוב משמש כתרופה נגד שלשול, פצעים בפה, סוכרת, שיעול חריף ובעיות נשימה. מפרי החרוב ניתן להפיק גם שוקולד המהווה תחליף "בריא" לשוקולד העשוי מקקאו.

רימון

עץ תרבותי נשיר, הנפוץ בכל ארצות הים התיכון. הרימון הוא שיח או עץ נמוך, המגיע לגובה של כשלושה מטרים. עליו מסורגים, מאורכים ומבריקים, וקצות ענפיו נוקשים ומחודדים ולכן הם דוקרניים. פרי הרימון הבשל מכיל בממוצע כ-600 גרעינים עסיסיים. במסורת היהודית הרימון משול לאדם חכם, המקפיד על קיום המצוות (תרי"ג = 613). פרי הרימון נאכל ונסחר מאז העת העתיקה, בזכות עמידותו לאורך זמן, טעמו וסגולותיו הרפואיות. הרימון הוא אחד משבעת המינים ומסמל בתרבויות שונות שפע ופריון, יופי וחוכמה. בשל יופיו של הפרי וערכיו הסמליים, נפוץ השימוש בצורתו לעיטור מבנים, מטבעות, לבוש, ועוד. הרימון מופיע בשמות של מקומות רבים בארץ.

שיטת הנגב

מין נדיר של עץ השיטה, הגדל בדרום הנגב ובערבה. השיטה תוארה לראשונה בסעודיה. בישראל, שיטת הנגב הוא עץ מוגן, המצוי בעיקר ברמות הגבוהות שבין נחל פארן לבין אילת והמושב פארן, בערוצי הנחלים וכן בסיני ובירדן. זהו עץ מדברי, עמיד בקור יותר משאר מיני השיטה הגדלים בארץ. גובה העץ כשמונה מטרים בממוצע, אך ישנם עצים המגיעים לגובה של כ-12 מטרים. לעץ גזע יחיד. צורתו של הפרי דומה למגל. קליפת הגזע של העץ הבוגר מתקלפת בקלות בצורת קשקשים בצבע צהוב-חום. פריחתו מתרחשת בחודשים יולי עד אוקטובר. העלים אפורים יותר מהעלים של עצי שיטה אחרים הגדלים בארץ והם מכוסים שיער דק דמוי לבד. הקוצים ארוכים וצפופים.

תאנה

בשמה המדעי "פיקוס התאנה". עץ נשיר, בגובה של שלושה עד עשרה מטרים, אחד משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל. התאנה גדלה באזור הים התיכון וליד מעיינות ובורות מים. ישנן עדויות ארכיאולוגיות מחפירות שבוצעו באתרים פרהיסטוריים בארץ, המעידות שהתאנה הייתה קיימת גם בעבר הרחוק, כפי שאנו מכירים אותה כיום. לפיכך, עץ התאנה אינו נחשב לעץ מתורבת והוא אחד מעצי הבר של ארץ ישראל. העץ מוכר מימי קדם בפירותיו המתוקים, הנאכלים טריים וגם מיובשים (דבלים). הפרי הנו תפוחת סגורה, המכונה פגה, המואבקת על ידי צרעות צעירות. עץ התאנה מופיע בתנ"ך, בסיפור אדם וחוה, שתפרו לעצמם חגורות מעליו.

תועלת העץ

על אדם אחד לטעת 200 עצים כדי
"לאזן" את הזיהום שיצר במהלך חייו.

עץ אחד עשוי לשמש בית לעשרות
ציפורים במשך עשרות שנות חייו.

עץ אחד יכול לספוג בשנה 20 ק"ג
אבק ו"לבלוע" 80 ק"ג תרחיפים,
המכילים מתכות רעילות ככספית,
ליתיום, עופרת.

עץ אחד בקרבת הבית דומה
לקיר אקוסטי - הוא בולם
רעשים בצורה משמעותית.

עץ אחד מוסיף הרבה שמחה, ירק וחיים לנוף העירוני.

קק"ל נטעה מאז הקמתה למעלה מ-240
מיליון עצים על פני כמיליון דונם, המסייעים
לבלימת התחממות כדור הארץ.

**שנת תשע"ה היא שנת שמיטה ולכן
לא מתקיימות נטיעות בשנה זו.**

קק"ל התחייבה, במסגרת תכנית
"מיליארד העצים", שיזם האו"ם, לטעת
שישה מיליון עצים במהלך 10 השנים
הקרובות.

נטיעת עצים היא דרך פעילה
לעצור את אפקט החממה,
האחראי להתחממות כדור
הארץ.

עץ אחד מנקה, מסנן ומטהר 100,000
מ"ק אוויר מזוהם, מייצר 700 ק"ג חמצן
וקולט 20 טון פחמן-דו-חמצני.

אלפי מטיילים משתתפים ונוטעים ביערות
קק"ל מידי ט"ו בשבט וגם במהלך השנה.

עץ אחד מסייע להפחתת הטמפרטורה
בסביבתו, בימי הקיץ, עד ארבע מעלות.

נטיעת עצים מסייעת לשימור
קרקעות ומניעת מידבור.

יערות ופארקים

יער בן שמן

היער הראשון שנטעה קרן קימת לישראל. ביער ניטעו 12,000 עצי זית בשנת 1907. כיום, היער מטופל ומתוחזק על ידי קק"ל. זהו אחד מגושי היערות הגדולים במדינה, המשתרע על כ-21 אלף דונם ממזרח ללוד ומשמש "ריאה ירוקה" לאזור גוש דן. אדמות בן שמן נרכשו עבור קק"ל בשנת 1905. הנטיעות הראשונות היו של עצי זית, אולם הגידולים נכשלו ולכן ניטעו ביער אורנים וברושים. בשנים האחרונות, קק"ל נטעה ביער גם עצי בוסתן, עצים רחבי עלים וחורש ארץ-ישראלי. ביער קיימים אזורי נופש ובילוי ואתרים שונים, ביניהם: דרך הפסלים, חניון נופש פעיל גדול וגן המותאם גם לעיוורים.

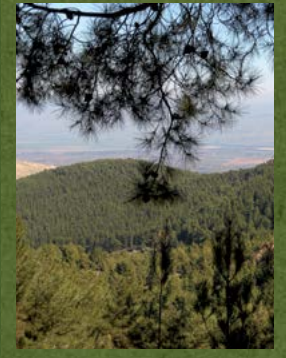
יער חולדה

נמצא בעמק איילון ובו מבנה ייחודי הקרוי "בית הרצל", (אם כי הרצל מעולם לא ביקר בו). לצד המבנה התקיימה חוות פועלים שהפכה מאוחר יותר לקיבוץ חולדה. בסמוך לבית נמצא פסל אבן, מעשה ידיה של הפסלת בתיה לישנסקי. הפסל הוקם כאנדרטה לזכרם של אפרים צייזיק, שנפל בקרב של מגיני חולדה מול ערביי הסביבה ב-1929, לזכר אחותו שרה, שנפלה בהגנה על תל חי, וכן לזכר הנופלים במערכות ישראל. האנדרטה הוצבה במקום ב-1937. היער משתרע על פני שטח של כ-200 דונם וכולל גם חניונים, שולחנות פיקניק וברזי מים. הוא מוכרז כגן לאומי, ומנוהל על ידי קרן קימת לישראל. במלחמת העצמאות יצאה מהיער "שיירת חולדה" בכיוון לירושלים הנצורה, אך היא נפלה בדרך. בעקבות נפילתה הוחלט לפרוץ את "דרך בורמה", על מנת לשבור את המצור על ירושלים. בנוסף לכך, הוקמה בסמוך לבית הרצל בריכה לאגירת מים, שהובילה מים לירושלים באמצעות צינור השילוח לאורך "דרך בורמה".

יער ביריה

היער הגדול ביותר בגליל, שניטע על ידי אדם. שטחו כ-20 אלף דונם והוא משתרע בין צפת, ראש פינה, נחל דלתון ונחל עמוד. ראשית הנטיעה במקום בתקופת המנדט והמשכה לאחר קום המדינה, על ידי קק"ל. ביער שבילי טיול, מצפורים, חניונים ואתרי ביקור רבים, ביניהם: בוסתנים, מעיינות, בית כנסת עתיק, קברי צדיקים, ועוד. בין האתרים ההיסטוריים נמצאת מצודת ביריה, המשמשת כיום מוזיאון להצגת האזור, לסיפור העליות לקרקע בשנת 1946 ולניסיונות ההיאחזות במקום, של גרעין "בני עקיבא". ביום י"א באדר נוהגת התנועה לשחזר את סיפור העלייה לביריה ומקיימת במצודה טקס גדול. היער נפגע במהלך מלחמת לבנון השנייה, בקיץ 2006, וכיום ניתן לראות את התחדשותם ושיקומם של השטחים שנשרפו.

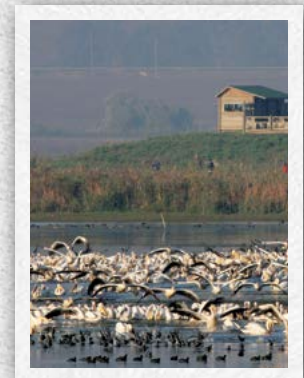
פארק גולדה

פארק, שפותח על ידי קק"ל ונושא את שמה של גולדה מאיר, ראש הממשלה הרביעית של מדינת ישראל. הפארק שוכן סמוך לצומת משאבים ומשתרע על פני כ-540 דונם. מיקומו של הפארק ליד קיבוץ רביבים, שם גרה בתה של גולדה ובו ראתה גולדה את ביתה השני. במרכז הפארק עובר נחל רביבים האכזב, שבשנים גשומות עוברים בו מי שיטפונות. מתחת לפארק יש מאגר מים מליחים, הנחשפים על פני השטח בבריכת מים גדולה. בשטח הפארק ניתן ליהנות ממדשאות ומפינות מוצלות לפיקניקים. בחלקו הגבוה של הפארק יש מצפה, המאפשר תצפית נאה על מרחבי הנגב. לצד הפארק, מעברו השני, נמצאים בסמיכות קבר שייח' ומתחם המשמש לספא ולנופש, המנצל את אקוויפר המים באזור.

אגמון החולה

מפעלה הגדול של קרן קיימת לישראל בעשור הראשון למדינה היה ייבוש ביצות החולה והכשרת אדמות העמק הבוצי לשטחים חקלאיים. בשנת 1993 קרן קיימת לישראל חזרה אל עמק החולה והציפה מחדש 1,000 דונם. התוצאה הייתה ברוכה לאזור, שכן אזור ההצפה הפך מחדש לשטח חניה לעופות נודדים ולשמורת טבע ייחודית. כמו כן, נמנע זיהום הכינרת מן הכבול, שהיה גורם מזהם לפני ההצפה. כיום, ניתן לצפות בפארק האגמון בציפורים הנוודות בחורף מאירופה לאפריקה ובחזרה לקראת הקיץ. בנוסף לכך, אפשר לשוט באגמון ולצפות בצמחים ובבעלי החיים הייחודיים לאזור כמו הג'מוסים. כדי לא לפגוע באיזון האקולוגי בפארק, לא ניתן להיכנס אליו עם כלי רכב פרטיים. אפשר לסייר בפארק באופניים או בעגלות מסתור.

יערות ופארקים

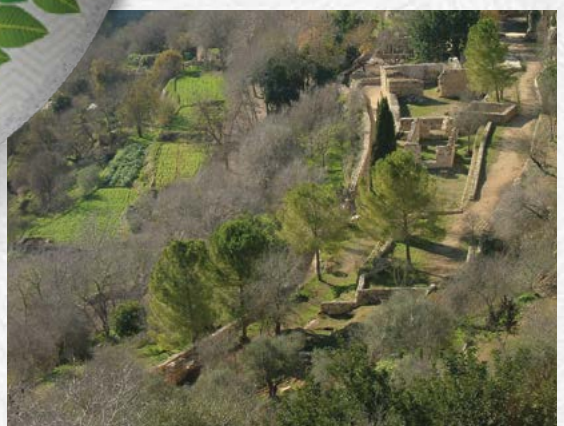
יער יתיר

ניטע בשנת 1964 זכה עם השנים לתואר "גדול היערות בישראל". פיתוחו של היער החל בפריצת דרכים במטרה לתרום לפיתוח הנגב. היער שוכן בדרום הר חברון ושטחו כ-30,000 דונם. היער נקרא על שם עיר הלווים הכלולה בשטחו, יתיר, ככתוב: "ולבני אהרון נתנו את עיר מקלט הרוצח את חברון ואת מגרשיה ואת לבנה ואת מגרשיה ואת יתיר ואת מגרשיה ואת אשתמוע ואת מגרשיה" (יהושע כ"א, פסוקים י"ג-י"ד). כמות הגשמים היורדת באזור זה היא נמוכה מאוד, לכן פיתחה קק"ל שיטות מיוחדות המאפשרות את קיומו והיותו היער היחיד בעולם, שנשתל באזור כה יבש. היער זוכה לתשומת לב רבה מהקהילה המדעית בעולם, בעיקר לאור תרומתו לדחיקת המדבר.

סטף

אתר בהרי יהודה, המשמר ומשחזר חקלאות הר מסורתית וקדומה, שעדיין קיימת בכפרים כמו בתיר וואדי פוכין הנמצאים באזור. חקלאות השלחין במקום התקיימה בעיקר תודות למימיהם של שני מעיינות שכבה: עין סטף (עין אל-בלד) ועין ביכורה (עין א-שרקיה). בשנות ה-80 (של המאה הקודמת) החלה קרן קימת לשקם ולשחזר את מערכת המדרגות החקלאיות. במסגרת הפרויקט, נחפרו ונחשפו שני מעיינות שכבה שסיפקו מים לכפר - עין סטף ועין ביכורה, התעלות שיצאו מהם ובריכות האגירה. בנוסף לכך, הוקם באתר מיזם בשם "בוסתנוף", שבמסגרתו שוכרים תושבי ירושלים חלקות קרקע לעיבוד עצמי. ניתן לראות באזור גם חקלאות בעל, אליה משתייכים מגוון עצי שקד ופרי.

פארק עדולם

שוכן בלבה של שפלת יהודה, מדרום לבית שמש. משתרע על פני כ-50,000 דונם ויוצר יחד עם פארק בריטניה ופארק עצמאות ארצות הברית את המרחב הירוק של שפלת יהודה. הפארק בנוי מגבעות קירטון נמוכות. במהלך ההיסטוריה ניצלו תושבי האזור את רכותו של הסלע וחפרו בגבעות מספר רב של מערות, ששימשו לצרכים שונים. בשטחו של הפארק פזורים מגוון אתרים ארכיאולוגיים, המייצגים בעיקר את ההתיישבות היהודית בימי הבית השני, ימי מרד בר-כוכבא ותקופת המשנה והתלמוד. קק"ל פיתחה באזור חניונים רבים המשמשים את המטיילים באזור, וכן שבילי אופניים אתגריים ומיוחדים הפרושים לאורך הפארק.

יער קהילתי

חגורת יער או חורש הגובלת בשכונות מגורים ומשרתת את צורכי התושבים ביישוב כלשהו נקראת "יער קהילתי" או "יער עירוני". גם חורשה, שדרה או גינה עירונית יכולה להיחשב כיער קהילתי קטן. יערות קהילתיים מבטאים ערכים סביבתיים, חברתיים וכלכליים: הם מקרבים את תושבי היישובים הסמוכים לטבע ולמורשת המקומית, תורמים לתחושת הגאווה והשייכות, מספקים ריאות ירוקות, מקום פנאי ונופש ומפלט נגיש משאון העיר ומזיהום האוויר. העצים תורמים לקיבוע פחמן, מסייעים להקטנת הרעש, החום והקרנה בעיר, מקדמים את קיומו של מגוון ביולוגי ויוצרים סביבת מגורים נעימה.

בישראל, יותר מ-90% מהתושבים מתגוררים ביישובים עירוניים, שבהם משאב הנוף הפתוח מצומצם ומרוחק מחיי היומיום. שנים רבות שימשו השטחים הפתוחים, הסמוכים ליישובים, כאזורי תעשייה מאולתרים או כאתרים לא מוסדרים להשלכת פסולת והפכו למטרד קשה. מצב כזה מדגיש עוד יותר את חשיבות הטיפול של יערות קהילתיים בארץ. קק"ל פועלת כדי להפוך את היערות הסמוכים ליישובים מאזורים מוזנחים לחלון ראווה ירוק, מקור לגאווה ולתחושת שייכות לתושבים. קק"ל שומרת על היערות ומטפחת אותם, תוך שיתוף פעולה הדוק עם הקהילה ועם הרשות המקומית.

